

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

31 май 2018 година(*)

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по граждански дела — Регламент (ЕО) № 2201/2003 — Приложно поле — Понятието „право на лични отношения“ — Член 1, параграф 2, буква а) и член 2, точки 7 и 10 — Право на лични отношения с дядото и бабата“

По дело C-335/17

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Върховния касационен съд (България) с акт от 29 май 2017 г., постъпил в Съда на 6 юни 2017 г., в рамките на производство по дело

Нели Вълчева

срещу

Георгиос Бабанаракис

СЪДЪТ (първи състав)

състоящ се от: R. Silva de Lapuerta, председател на състава, C. G. Fernlund (докладчик), J.-C. Bonichot, Ал. Арабаджиев и S. Rodin, съдии,

генерален адвокат: M. Szpunar,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

— за чешкото правителство, от M. Smolek, J. Vláčil и A. Kasalická, в качеството на представители,

— за Европейската комисия, от Й. Маринова и M. Wilderspin, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 12 април 2018 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с

родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО)№ 1347/2000 (ОВ L 338, 2003 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 6, стр. 183).

2 Запитването е отправено в рамките на спор на г-жа Нели Вълчева, която пребивава в България, с нейния бивш зет г-н Георгиос Бабанаракис, който пребивава в Гърция, относно правото на лични отношения на г-жа Вълчева с нейния внук.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Съображения 2, 5 и 12 от Регламент № 2201/2003 гласят:

(2) Европейският съвет в Тампере одобри принципа на взаимното признаване на съдебните решения като крайгълен камък за създаването на действително пространство на правосъдие и определи [правото на лични отношения] като свой приоритет.

[...]

(5) За да се гарантира равенството на всички деца, настоящият регламент обхваща всички решения относно родителската отговорност, включително мерките за защита на детето, независимо от каквато и да е връзка с брачното производство.

[...]

(12) Основанията за определяне на компетентността по делата за родителската отговорност, [установени с настоящия регламент], са оформени в светлината на най-добрия интерес на детето и особено на критерия на близостта. [...]"

4 Член 1 от този регламент, озаглавен „Обхват“, предвижда:

„1. Настоящият регламент се прилага, независимо от характера на съда или правораздавателния орган, по граждански дела, отнасящи се до:

а) развод, законна раздяла или обявяването на нищожността на брака;

б) определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност.

2. В делата по смисъла на параграф 1, буква б) може, по-специално, да се разглежда:

а) правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения;

[...]“.

5 Член 2 от този регламент, озаглавен „Определения“, предвижда в точки 1 и 7—10:

„За целите на настоящия регламент:

1. терминът „съд“ обхваща всеки орган в държавите членки, който разполага с компетентност по делата, които попадат в обхвата на настоящия регламент по смисъла на член 1;

[...]

7. терминът „родителска отговорност“ означава всички права и задължения, отнасящи се до [личността] или имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на [съдебно] решение, на закона или по силата на споразумение, [пораждащо правни последици]. Терминът включва правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения с детето;

8. терминът „носител на родителска отговорност“ означава всяко лице, което отговаря за детето;

9. терминът „право на упражняване на родителски права“ включва правата и задълженията за полагане на грижа за личността на детето, и по специално на правото да се определи мястото на пребиваване на детето.

10. терминът „право на лични отношения“ означава включването по специално на правото да се води детето на място, различно от неговото или нейното обичайно пребиваване за ограничен период от време“.

6 Член 8 от същия регламент, озаглавен „Обща компетентност“, в параграф 1 гласи:

„Съдилищата на държава членка са компетентни по делата, свързани с родителската отговорност за детето, ако детето има обичайно местопребиваване в тази държава членка по времето, когато съдът е сезиран“.

Българската правна уредба

7 Член 128 от Семейния кодекс с измененията, обнародвани в *Държавен вестник*, бр. 74 от 20 септември 2016 г. (наричан по-нататък „Семейният кодекс“), предвижда следното относно „[л]ични[те] отношения с близки[те]“:

„(1) Дядото и бабата могат да поискат от районния съд по настоящия адрес на детето да определи мерки за лични отношения с него, ако това е в интерес на детето. Това право има и детето.

(2) Съдът прилага съответно чл. 59, ал. 8 и 9.

(3) Ако родителят, на когото съдът е определил режим на лични отношения с детето, временно не е в състояние да го упражнява поради отсъствие или заболяване, този режим може да се осъществява от бабата и дядото на детето“.

8 Член 59 от Семейния кодекс гласи:

„(1) При развод съпрузите по общо съгласие решават въпросите относно отглеждането и възпитанието на ненавършилите пълнолетие деца от брака в техен интерес. Съдът утвърждава споразумението по реда на чл. 49, ал. 5.

(2) Ако не се постигне споразумение по ал. 1, съдът служебно постановява при кого от родителите да живеят децата, на кого от тях се предоставя упражняването на родителските права, определя мерките относно упражняването на тези права, както и режима на личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата.

[...]

(7) По изключение, ако интересите на децата налагат това, съдът може да постанови те да живеят при дядо и баба или в семейство на други роднини или близки, с тяхно съгласие. Ако това не е възможно, детето се настанява в приемно семейство, в специализирана институция, посочени от дирекция „Социално подпомагане“ или му се предоставя социална услуга — резидентен тип. Във всички случаи съдът определя подходящ режим на лични отношения между детето и родителите.

(8) При необходимост съдът определя подходящи защитни мерки за осигуряване на изпълнение на решението по ал. 2 и 7 като:

1. осъществяване на личните отношения в присъствието на определено лице;
2. осъществяване на личните отношения на определено място;
3. поемане на разходите за пътуване на детето, а ако е необходимо — и на лицето, което го придружава.

(9) Ако обстоятелствата се изменят, съдът по молба на единия от родителите, по искане на дирекция „Социално подпомагане“ или служебно може да измени постановените по-рано мерки и да определи нови“.

9 Член 4 от Закона за лицата и семейството с измененията, обнародвани в *Държавен вестник*, бр. 120 от 29 декември 2002 г., предвижда:

„Лицата от 14 години до навършване на 18-годишна възраст са непълнолетни.

Те извършват правни действия със съгласието на техните родители или попечители, но те могат сами да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите им нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

10 Г-жа Вълчева е баба на Христос Бабанаракис, роден на 8 април 2002 г. от брака на г-жа Мариана Колева, дъщеря на г-жа Вълчева, с г-н Георгиос Бабанаракис. Този брак е прекратен от гръцки съд, който поверява родителските права върху Христос Бабанаракис на неговия баща. Този съд определя режима на лични отношения между майката и детето, които включват контакти чрез интернет и по телефона, както и лични срещи в Гърция за няколко часа, веднъж месечно.

11 След като посочва, че за нея е невъзможно да поддържа пълноценен контакт с внука си и безуспешно търси съдействие от гръцките органи, г-жа Вълчева иска от български първоинстанционен съд да определи на основание член 128 от Семейния кодекс режима на лични отношения между нея и непълнолетния ѝ внук. Тя иска да ѝ

бъде дадено правото да го вижда редовно в определени уикенди всеки месец, както и той да ѝ гостува една или две седмици през ваканциите си, два пъти годишно.

12 Посоченият първоинстанционен съд приема, че не е компетентен да разгледа искането на г-жа Вълчева. Сезираният от нея въззивен съд потвърждава постановеното първоинстанционно решение, като се позовава на Регламент № 2201/2003. Той постановява, че този регламент се прилага за дела относно правото на лични отношения на детето с разширен семеен кръг, включващ неговите дядо и баба, и че по силата на член 8 от този регламент компетентни да разгледат искането са съдилищата на държавата членка, в която детето има обичайно местопребиваване по времето, когато съдът е сезиран, а именно гръцките съдилища.

13 Г-жа Вълчева подава касационна жалба пред запитващата юрисдикция. Последната посочва, че по същество споделя становището на въззивния съд, но добавя, че за да определи кой е компетентният съд, тя трябва да установи дали Регламент № 2201/2003 се прилага за правото на лични отношения с дядото и бабата.

14 При това положение Върховният касационен съд решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Следва ли понятието „право на лични отношения“, използвано в член 1, параграф 2, буква а) и член 2, точка 10 от Регламент [№ 2201/2003] да се тълкува като приложимо не само за отношенията родители—деца, но и за отношенията с други близки, различни от родителите, а именно баба и дядо?“.

По преюдициалния въпрос

15 С преюдициалния си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали правото на лични отношения с дядото и бабата на детето попада в обхвата на Регламент № 2201/2003, за да реши дали съдът, компетентен да се произнесе по искане като предявеното от г-жа Вълчева относно това право на лични отношения, трябва да се определи на основание на този регламент или на основание на нормите на международното частно право.

16 В първата посочена хипотеза по общо правило и в съответствие с член 8 от Регламент № 2201/2003 компетентни са съдилищата на държавата членка, в която детето има обичайно местопребиваване по времето, когато съдът е сезиран. В случая, като се има предвид информацията в акта за преюдициално запитване, компетентни са гръцките съдилища.

17 Във втората посочена хипотеза националните съдилища, в случая българските съдилища, следва да проверят дали са компетентни с оглед на нормите на международното частно право.

18 Регламент № 2201/2003 не уточнява дали понятието „право на лични отношения“, определено в член 2, точка 10 от същия регламент, включва правото на лични отношения с дядото и бабата.

19 Това понятие трябва да се тълкува самостоятелно, като се вземат предвид неговият текст, структурата и целите на Регламент № 2201/2003, по-специално в

светлината на подготвителните работи по него, както и на други актове от правото на Съюза и от международното право.

20 Относно текста на член 2, точка 10 от Регламент № 2201/2003 следва да се приеме, че правото на лични отношения е определено широко, като по-специално включва правото да се води детето на място, различно от неговото или нейното обичайно пребиваване, за ограничен период от време.

21 Тази дефиниция не поставя никакви ограничения относно лицата, които могат да се ползват от това право на лични отношения.

22 За да се определи дали дядото и бабата са сред посочените в тази дефиниция лица, следва да се вземе предвид приложното поле на Регламент № 2201/2003, уточнено в член 1, параграф 1, буква б), съгласно който Регламентът се прилага за определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност.

23 Освен това понятието „право на лични отношения“ фигурира в частност в член 1, параграф 2, буква а), както и в член 2, точка 7 от Регламент № 2201/2003.

24 Член 1, параграф 2, буква а) от този регламент уточнява, че в делата, свързани с родителската отговорност, по-специално се разглеждат правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения.

25 Що се отнася до член 2, точка 7 от посочения регламент, в него понятието „родителска отговорност“ е определено като всички права и задължения, отнасящи се до личността или имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на съдебно решение, на закона или по силата на споразумение, пораждащо правни последици, което включва по-специално правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения с детето.

26 В светлината на тези разпоредби следва да се отбележи, че Регламент № 2201/2003 не изключва изрично от приложното си поле исканото от дядото и бабата право на лични отношения с техните внуци.

27 Важно е също да се има предвид целта, преследвана от Регламент № 2201/2003.

28 Както е видно от преамбюла на този регламент, той има за цел да създаде пространство на правосъдие, основано на принципа на взаимното признаване на съдебни решения чрез установяване на правила относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебните решения по делата, свързани с родителската отговорност.

29 Съгласно съображение 5 от посочения регламент той обхваща „всички“ решения относно родителската отговорност.

30 Сред тях, и в съответствие със съображение 2 от същия регламент, правото на лични отношения се счита за приоритет.

31 От работния документ на Комисията относно взаимното признаване на съдебни решения в областта на родителската отговорност (COM(2001) 166 окончателен) от 27 март 2001 г. обаче е видно, че законодателят на Съюза си е задал въпроса кои лица могат да упражняват родителска отговорност или да се ползват от право на лични отношения. Той е разгледал няколко варианта, и по-конкретно ограничаване на съответните лица до един от родителите на детето, и обратно, липса на каквото и да било ограничение до определени лица. Този документ посочва по-специално дядото и бабата, като се позовава на проекта на конвенция на Съвета на Европа относно личните отношения във връзка с децата, която признава правото на децата да поддържат лични отношения не само с родителите си, но и с други лица в семейни връзки с тях, като например техните дядо и баба. В крайна сметка законодателят на ЕС е избрал варианта, при който никоя разпоредба не трябва да ограничава броя на лицата, които могат да упражняват родителска отговорност или да се ползват от право на лични отношения.

32 Както отбелязва генералният адвокат в точка 65 от своето заключение, като се имат предвид свързаните с Регламент № 2201/2003 подготвителни работи, следва да се приеме, че законодателят на Съюза е искал да разшири приложното поле на Регламент (ЕО) № 1347/2000 на Съвета от 29 май 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност за децата на двамата съпрузи (ОВ L 160, 2000 г., стр. 19) — който е бил ограничен до споровете между родителите — и че е имал предвид всички решения, свързани с родителската отговорност и оттам с правото на лични отношения, независимо от качеството на лицата, които могат да го упражняват, и без да се изключват дядото и бабата.

33 От този анализ следва, че понятието „право на лични отношения“, посочено в член 1, параграф 2, буква а) и член 2, точки 7 и 10 от Регламент № 2201/2003, трябва да се разбира в смисъл, че се отнася не само до правото на лични отношения на родителите с тяхното дете, но и с други лица, с които е важно това дете да поддържа лични отношения, и по-специално със своите дядо и баба, независимо дали са носители на родителска отговорност.

34 Ето защо искането на дядото и бабата да им бъде предоставено право на лични отношения с техните внуци попада в обхвата на член 1, параграф 1, буква б) от Регламент № 2201/2003 и следователно в неговото приложно поле.

35 Следва също да се подчертае, че ако правото на лични отношения не се отнася до всички тези лица, има вероятност свързаните с това право въпроси да бъдат решавани не само от съда, определен в съответствие с Регламент № 2201/2003, но и от други съдилища, които се считат за компетентни на основание на международното частно право. Има опасност от приемане на противоречиви и дори несъвместими решения, тъй като правото на лични отношения, предоставено на близък на детето, може да накърни правото, дадено на носителя на родителската отговорност.

36 Както отбелязва генералният адвокат в точка 56 от своето заключение, предоставянето на право на лични отношения на лице, различно от родителите, може да засегне техните права и задължения, а именно, в настоящия случай, правото на бащата да упражнява родителските права и правото на майката на лични отношения. Ето защо, за да се избегне приемането на конфликтни мерки и с оглед на най-добрия интерес на

детето, е важно същият съд, по принцип този по обичайното местопребиваване на детето, да се произнесе относно правото на лични отношения.

37 Предвид всички изложени по-горе съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че понятието „право на лични отношения“, посочено в член 1, параграф 2, буква а) и член 2, точки 7 и 10 от Регламент № 2201/2003, трябва да се тълкува в смисъл, че включва правото на лични отношения на дядото и бабата с техните внуци.

По съдебните разноски

38 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Понятието „право на лични отношения“, посочено в член 1, параграф 2, буква а) и член 2, точки 7 и 10 от Регламент (ЕО) № 2201/2003 от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000, трябва да се тълкува в смисъл, че включва правото на лични отношения на дядото и бабата с техните внуци.

Silva de Lapuerta

Fernlund

Bonichot

Арабаджиев

Rodin

Обявено в открито съдебно заседание в Люксембург на 31 май 2018 година.

Секретар

Председател на първи състав

A. Calot Escobar

R. Silva de Lapuerta

* Език на производството: български.